

BARKA

FUNDACJA
POMOCY
WZAJEMNEJ

Путівник по соціальной економіці

Як впливати на державну політику, щоб перетворити надзвичайну та соціальну допомогу на допомогу для розвитку

Видання здійснене за підтримки:

Путівник по соціальній економіці

Як впливати на державну політику, щоб перетворити
надзвичайну та соціальну допомогу на допомогу для розвитку

КВІТЕНЬ 2024

АВТОРИ: Барбара Садовська, Лідія Венсьєрська

ПЕРЕКЛАД: Ольга Чопей, Ірина Фоміна

РЕДАКЦІЯ І КОРЕКТА: Юстина Брилевська

ПРОЕКТ: Ядвіга Садовська

АВТОРСЬКЕ ПРАВО: Фондація взаємодопомоги "Барка"

ВИДАВНИЦТВО: Фондація взаємодопомоги "Барка"
вул. Св. Вінцентеґо 6/9, 61-003 Познань
тел. 61 668 23 00, www.barka.org.pl

Видання здійснене за підтримки:

ЗМІСТ

ВСТУП

01

ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІКИ В ПОЛЬЩІ

03

ТИПИ СУБ'ЄКТІВ
СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

05

ЗАХОДИ СОЦІАЛЬНО-
ПРОФЕСІЙНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ

07

СПІЛЬНОТА
ВЗАЄМОДОПОМОГИ
"ЕМАУС-ОСЕЛЯ"

09

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД
РІЗНІ ФОРМИ ЖИТЛА,
РЕАЛІЗОВАНІ ФУНДАЦІЄЮ
ВЗАЄМОДОПОМОГИ "БАРКА"

11

ЗАКІНЧЕННЯ

13

02

ЩО ТАКЕ СОЦІАЛЬНА
ЕКОНОМІКА?

04

ПОЛЬСЬКІ ПРАВОВІ
РІШЕННЯ ДЛЯ СОЦІАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІКИ

06

МІСЦЕВІ ПАРТНЕРСТВА
ДЛЯ СОЦІАЛЬНОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ

08

ДОСВІД ОСІБ З УКРАЇНИ, ЯКІ
БЕРУТЬ УЧАСТЬ У СІС, ПРОХОДЯТЬ
СТАЖУВАННЯ,
ПРАЦЕВЛАШТОВУЮТЬСЯ В
СОЦІАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

10

ПРОМОЦІЯ РІЗНИХ ФОРМ ЖИТЛА
(НАВЧАЛЬНЕ ЖИТЛО, ЖИТЛО З
ПІДТРИМКОЮ ЧЕРЕЗ
АГЕНТСТВО СОЦІАЛЬНОГО
НАЙМУ)

12

ЯК СТВОРИТИ СПІЛЬНОТУ
САМОДОПОМОГИ

СЛОВНИК

ES - EKONOMIA SPOŁECZNA - СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА

JST - JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO - ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

CIS - CENTRUM INTEGRACJI SPOŁECZNEJ - ЦЕНТР СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

KIS - KLUB INTEGRACJI SPOŁECZNEJ - КЛУБИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

ZAZ - ZAKŁAD AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ - ЗАКЛАД ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

PS - PRZEDSIĘBIORSTWO SPOŁECZNE - СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО

PES - PODMIOT EKONOMII SPOŁECZNEJ - СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

OWES - OŚRODEK WSPARCIA EKONOMII SPOŁECZNEJ - ЦЕНТР ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

WTZ - WARSZTATY TERAPII ZAJĘCIOWEJ - ТРУДОТЕРАПЕВТИЧНІ МАЙСТЕРНІ

OPS - OŚRODEK POMOCY SPOŁECZNEJ - ЦЕНТР СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

ZKZL - ZARZĄD KOMUNALNYCH ZASOBÓW LOKALOWYCH - УПРАВЛІННЯ МІСЬКИХ ЖИТЛОВИХ РЕСУРСІВ

PUP - POWIATOWY URZĄD PRACY - РАЙОННИЙ ЦЕНТР ЗАЙНЯТОСТІ

AA - ANONIMOWI ALKOHOLICY - АНОНІМНІ АЛКОГОЛІКИ

SAN - SPOŁECZNA AGENCJA NAJMU - АГЕНЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ОРЕНДИ

PFRON - PAŃSTWOWY FUNDUSZ REHALIBILITACJI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH - ДЕРЖАВНИЙ ФОНД РЕАБІЛІТАЦІЇ ІНВАЛІДІВ

PL - PARTNERSTWO LOKALNE - МІСЦЕВЕ ПАРТНЕРСТВО

OPP - ORGANIZACJA POŻYTKU PUBLICZNEGO - ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ

Вступ

Понад тридцять років Фундація Взаємодопомоги "Барка" розвиває підхід, який інтегрує людей, що опинилися в складних життєвих обставинах, у соціально-професійне життя, у місцеву громаду, у сусідство, у місцеві партнерства. Це дуже важлива складова соціальної політики та політики зайнятості, що дозволяє поліпшити долю людей, які стикаються з серйозними проблемами, такими як безробіття, соціальна ізоляція, психічні розлади, наркотична або алкогольна залежності, інвалідність або інші проблеми, які заважають їм справлятися з реальністю.

Рішення, розроблені в Польщі - центри соціальної інтеграції, різні форми соціальних підприємств, створені громадськими організаціями та органами місцевого самоврядування, - є інструментом для руйнування системи, в якій людина є лише отримувачем послуг. Цей новий досвід створює умови, в яких людина також зацікавлена у покращенні свого становища. Таким чином народжується почуття власної гідності та активності.

Також дуже важливими є інструменти, що існують у системі державних закупівель, такі як соціальні положення, які дозволяють місцевим органам влади резервувати державні закупівлі лише для суб'єктів соціальної економіки. Ці інструменти формують сприятливий місцевий ринок і місцеве середовище, які є соціально відповідальними.

У цій публікації ми хотіли б показати нові рішення у сфері соціальної політики як організаціям та органам місцевого самоврядування в Польщі, так і нашим друзям з України, оскільки вважаємо, що вони є універсальними інструментами.

Закономірним наслідком війни та першочерговою потребою післявоєнного часу є відновлення інфраструктури. Сподіваємося, що представлені рішення створюють можливості для органів місцевого самоврядування та громад вирішити проблеми відновлення людського капіталу, перебудови життєвого шляху - через кризи, травми та інвалідність до пошуку свого місця в суспільстві, своїй ролі в соціальних послугах та в роботі на благо інших.

Економіка солідарності - це чудова можливість для всіх нас.

Що таке соціальна економіка?

Соціальна економіка (ES - *Ekonomika Społeczna*) охоплює широкий спектр діяльності, спрямованої на соціальну інтеграцію, зміцнення місцевих громад, сприяння солідарності та створення рівних можливостей для всіх членів суспільства.

Відповідно до Закону "Про соціальну економіку" від 5 серпня 2022 року, під соціальною економікою слід розуміти діяльність суб'єктів соціальної економіки на користь місцевої громади щодо соціальної та професійної реінтеграції, створення робочих місць для осіб, які перебувають під ризиком соціальної ізоляції, та надання соціальних послуг, що реалізується у формі господарської діяльності, суспільно корисної діяльності та іншої оплачуваної діяльності.

У Польщі до суб'єктів соціальної економіки (*PES - Podmiot Ekonomiki Społecznej*) належать:

- соціальні кооперативи,
- ерготерапевтичні майстерні та центри трудової активності,
- центри соціальної інтеграції та клуби соціальної інтеграції,
- робочі кооперативи, включаючи спільноти для інвалідів, спільноти для незрячих та спільноти для сільськогосподарського виробництва,
- неурядові організації,
- конфесійні юридичні особи та організаційні одиниці,
- асоціації органів місцевого самоврядування,
- акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю та спортивні клуби, які не мають на меті отримання прибутку і спрямовують увесь свій дохід на виконання статутних завдань та не розподіляють прибуток між акціонерами та працівниками.

Риси, які відрізняють суб'єкти соціальної економіки від приватних та державних підприємств: пріоритетність надання послуг громаді або членам спільноти вище прибутку, автономне управління, демократичне прийняття рішень, пріоритет людей та праці над капіталом у розподілі доходів.

Історія соціальної економіки в Польщі

Витоки соціальної економіки в Польщі сягають середньовіччя, коли були створені різні форми соціальних організацій, заснованих на принципах спільності та солідарності. У цей період існували общини, ремісничі цехи, а також різні види братств і корпорацій, які мали завдання як захищати інтереси своїх учасників, так і підтримувати бідних і нужденних.

З розвитком капіталізму та промисловості у XIX столітті соціальна економіка в Польщі набувала все більшого значення. Були створені різні типи кооперативів, фондів та благодійних асоціацій, які опікувалися найбільш вразливими верствами суспільства. Попередниками кооперативного руху в Польщі були Станіслав Сташиц, о. Петро Вавжиняк, Едвард Абрамовський, о. Вацлав Близинський, Марія Орсетті, Стефан Жеромський, Станіслав Войцеховський, Теодор Теплиць, Францішек Стефчик, Ромуальд Мельчарський, Ян Вольський, Станіслав Тугутт. Рух спільноти формувався на основі ідей самодопомоги, кооперації та солідарності. У період поділів^[1] кооперативи відіграли безпрецедентну для жодної іншої європейської країни роль захисника національної ідентичності - їхній розвиток у цей період був пов'язаний з освітньою та культурною діяльністю, спрямованою на зміцнення національної ідентичності та розбудову спільноти.

Після відновлення незалежності Польщі у 1918 році соціальна економіка швидко розвивалася за підтримки держави та різних громадських організацій. Ухвалення першого польського закону про кооперативи польським Сеймом у 1920 році сприяло її успішному розвитку. На той час, за оцінками, кожен п'ятий дорослий громадянин Польщі був членом якогось кооперативу, а 1/5 ощадних вкладів була зроблена в кооперативних банках і "Касах Стефчика". У 1937 році налічувалося 12 860 спільнот з 3016 тис. членів, у тому числі 3383 сільськогосподарські та торговельно-продовольчі спільноти, 1804 продовольчі кооперативи та 1408 молочарні. Ці спільноти були пов'язані з низкою економічних та ревізійних об'єднань^[2].

[1] Поділ - окупація польської держави Австрією, Росією та Пруссією між 1772 та 1918 .

[2] Див. Сільські кооперативи, Krajowa Rada Spółdzielcza, Варшава 2014, с. 41.

Історія соціальної економіки в Польщі

Після Другої світової війни, під час комуністичного періоду, соціальна економіка в Польщі була обмежена через централізацію економіки та домінування державного сектору. Проте, незважаючи на ці труднощі, багато соціальних організацій продовжували працювати, підтримуючи нужденних і просуваючи цінності солідарності.

Після системної трансформації в 1990-х роках соціальна економіка в Польщі відродилася, відкрившись перед новими можливостями та викликами. Реактивація ES була викликана соціальними проблемами, пов'язаними з системною трансформацією, такими як структурне безробіття та явище соціальної ізоляції, що стало одним з наслідків впровадження ринкових механізмів у польську економіку. Були створені нові спільноти, фонди, асоціації та соціальні підприємства, які були залучені до різних сфер соціального та економічного життя. Було сформовано правові та стратегічні рамки функціонування цього сегменту соціально-економічного життя, а також створено систему фінансування, що підтримує розвиток суб'єктів соціальної економіки.

Республіка також стала активним учасником кооперативного руху та соціальної економіки на міжнародному рівні, беручи участь у різних проектах та ініціативах.

Сьогодні соціальна економіка в Польщі є сильною та різноманітною. Вона включає як традиційні форми діяльності, так і сучасні ініціативи. Спільноти, фундації, асоціації відіграють важливу роль у створенні робочих місць, підтримці соціально ізольованих людей та сприянні сталому розвитку. Водночас, проблеми бідності, соціальної ізоляції та захисту навколишнього середовища вимагають постійної відданості та інновацій у соціальній економіці.

Польські правові рішення для соціальної економіки

Правову основу соціальної економіки формують кілька законів. До основних з них належать:

- Закон від 5 серпня 2022 року про соціальну економіку,
- Закон від 24 квітня 2003 року "Про суспільно корисну діяльність та волонтерство",
- Закон від 13 червня 2003 року "Про соціальну зайнятість населення",
- Закон від 27 серпня 1997 року "Про професійну, соціальну реабілітацію та зайнятість інвалідів",
- Закон від 27 квітня 2006 року "Про соціальні підприємства",
- Закон від 16 вересня 1982 року "Про кооперацію".

Крім того, важливо відзначити елементи, що підтримують розвиток ES, у Законі "Про публічні закупівлі" від 11 вересня 2019 року.

Нижче наведено короткий опис окремих законодавчих актів.

З початку 1990-х років спостерігався динамічний розвиток громадських організацій, які зосередилися на прямих діях для тих, хто був маргіналізований політичними змінами. Ця діяльність базувалася переважно на традиційній моделі соціальної допомоги, яка полягала в розподілі пільг і послуг, здебільшого соціальних. Однак деякі організації вже впроваджували економічний та інтеграційний компонент у свою діяльність[1]. Це було пов'язано з високим ризиком, оскільки бракувало правових норм, які б надавали перевагу організаціям, що здійснюють платну та економічну діяльність, а також процедур надання та обліку субсидій на виконання суспільних завдань.

Саме тому прийняття Закону "Про суспільно корисну діяльність та волонтерство" у 2003 році було таким важливим. Він створив основу для співпраці та партнерства між громадськими організаціями та органами влади на всіх рівнях.

[1] Однією з таких організацій став Фонд взаємодопомоги «Барка», який, керуючи будинками громади для людей, які опинились у кризовому стані бездомності, також започаткував виробництво та реалізацію послуг для місцевих громад, де ці будинки функціонували

Закон про суспільно корисну діяльність та волонтерство

Закон регулює, серед іншого, правила здійснення суспільно корисної діяльності неурядовими організаціями у сфері виконання суспільних завдань та співпраці органів публічної адміністрації з неурядовими організаціями. Положення стосуються здійснення статутної безоплатної, оплачуваної та господарської діяльності, що має ключове значення в контексті процесу економізації громадських організацій.

Суспільно корисна діяльність не є господарською діяльністю (з певними застереженнями, які обговорюються нижче) і може здійснюватися як безоплатно, так і оплачувано. Неоплачувана діяльність має місце тоді, коли суб'єкти, що виконують суспільні завдання, не отримують за це винагороду. Суб'єкти, які здійснюють неоплачувану діяльність, класифікуються як суб'єкти соціальної економіки, але не як соціальні підприємства. Для того, щоб отримати статус соціального підприємства, необхідно здійснювати оплачувану та/або господарську діяльність.

Оплачувана суспільно корисна діяльність є такою:

- діяльність, що здійснюється визначеними законом суб'єктами у сфері суспільних завдань, за яку вони отримують винагороду;
- продаж промислових товарів або надання послуг для:
- соціальної та професійної реабілітації інвалідів відповідно до Закону "Про соціальну та професійну реабілітацію і зайнятість інвалідів" або
- інтеграції та професійної і соціальної реінтеграції осіб, які перебувають під ризиком соціальної ізоляції, як зазначено в Законі "Про соціальну зайнятість" та Законі "Про соціальні кооперативи",
- продаж речей, які пожертвували

Доходи від оплачуваної суспільно корисної діяльності використовуються виключно для здійснення суспільно корисної діяльності.

Закон про суспільно корисну діяльність та волонтерство

Оплачувана суспільно корисна діяльність суб'єктів, перелічених у Законі, є господарською діяльністю, якщо:

- винагорода, про яку йдеться вище, стосовно відповідної діяльності є вищою, ніж та, що впливає з витрат на цю діяльність, або
- середньомісячна заробітна плата фізичної особи від зайнятості у виконанні статутної оплачуваної суспільно корисної діяльності за період останнього фінансового року, а в разі зайнятості, що триває менше фінансового року, - за період цієї зайнятості, перевищує в 3 рази середньомісячну заробітну плату в підприємницькому секторі, оголошену Головою Центрального статистичного управління за попередній рік.

Неможливо здійснювати оплачувану суспільно корисну діяльність та господарську діяльність щодо одного і того ж об'єкта діяльності.

Закон про соціальну зайнятість

У той же час був прийнятий Закон про соціальну зайнятість, який дав можливість створення та діяльності таких реінтеграційних установ, як Центр соціальної інтеграції (CIS) та Клуб соціальної інтеграції (KIS). Ідея закону була натхненна діяльністю Фундації взаємодопомоги "Барка", яка проводила у Познані освітні та професійні семінари для людей, яким загрожувала соціальна ізоляція. З 2003 року до Закону кілька разів вносилися поправки, остання з яких набула чинності 15 лютого 2022 року.

Під соціальною зайнятістю тут розуміється надання людям, які перебувають під ризиком соціальної ізоляції, можливості брати участь у заходах, що проводяться CIS та KIS.

CIS здійснює професійну та соціальну реінтеграцію за допомогою наступних послуг:

- 1) набуття навичок виконання соціальних ролей та досягнення соціальних позицій, доступних для осіб, які не піддаються соціальному виключенню; ці послуги можуть надаватися працівникам соціальних підприємств, як зазначено в Законі про соціальну економіку;
- 2) набуття професійних навичок та стажування, перепідготовка або підвищення професійної кваліфікації;
- 3) навчання планувати своє життя та задовольняти свої потреби власними зусиллями, зокрема через можливість отримувати власний дохід шляхом працевлаштування або підприємницької діяльності;
- 4) навчання вмінню раціонально розпоряджатися грошима.

Тоді як, KIS можуть організувати, зокрема:

- 1) діяльність, спрямовану на допомогу людям у працевлаштуванні на тимчасову, повну або часткову зайнятість у роботодавців, виконанні послуг на підставі цивільно-правових договорів, підготовці до працевлаштування або започаткування діяльності у формі соціального підприємства,
- 2) суспільно корисну працю,
- 3) громадські роботи,
- 4) юридичну консультацію,
- 5) діяльність самопомоги з питань працевлаштування, житла та соціальних питань,
- 6) стажування.

Закон про професійну і соціальну реабілітацію та зайнятість інвалідів

З кінця 1990-х років з'явилася можливість створювати майстерні працетерапії (WTZ - warsztat terapii zajęciowej) та заклади професійної діяльності (ZAZ - zakład aktywności zawodowej) (на підставі Закону від 27 серпня 1997 року "Про професійну і соціальну реабілітацію та зайнятість інвалідів").

ZAZ здійснює два види діяльності:

- 1) послуги та реабілітація: соціальна та професійна реабілітація людей з інвалідністю,
- 2) підприємницька діяльність.

Роль ZAZ полягає у впровадженні трьох видів реабілітації:

- професійної, під якою розуміють підготовку до праці на даній посаді, надання працівнику необхідних навичок і, якщо можливо, професійну кваліфікацію (наприклад, ліцензіями, сертифікатами),
- терапевтичного лікування, надаючи доступ до реабілітаційних послуг на місці (приміщення та професійний персонал),
- соціальної, допомагаючи їм знайти свою нову роль, виконувати різні соціальні ролі, функціонувати на повсякденній основі, покращити якість свого життя.

Працетерапія, яку надає WTZ, спрямована на розвиток:

- 1) здатності здійснювати повсякденну життєдіяльність та особисту винахідливість,
- 2) психофізичних здібностей, базових та спеціалізованих професійних навичок, що дають змогу брати участь у професійному навчанні або працевлаштуванні.

Форми терапії при WTZ:

- трудотерапія,
- рухова активність,
- загальні фітнес-заняття,
- соціальна комунікація,
- психологічна терапія.

Закон про соціальні підприємства

Закон встановлює правила створення та діяльності соціальних підприємств. Метою соціального кооперативу є діяльність, спрямована на соціальну та професійну реінтеграцію його членів та працівників кооперативу.

Термін соціальна реінтеграція тут слід розуміти як відновлення або набуття і підтримання здатності брати участь у житті громади та виконувати соціальні ролі за місцем роботи, проживання або перебування, включаючи реабілітацію людей з інвалідністю.

З іншого боку, професійна реінтеграція - це набуття нових кваліфікацій, компетенцій, знань і навичок з метою відновлення або отримання та підтримки здатності до самостійної роботи на ринку праці та просування на ринку праці, включаючи професійну реабілітацію людей з інвалідністю.

Соціальне підприємство може здійснювати статутну неоплачувану діяльність, оплачувану діяльність та господарську діяльність. Статутна діяльність включає, зокрема, діяльність із соціальної та професійної реінтеграції.

Закон про соціальну економіку

Підсумком правової системи стало прийняття Закону про соціальну економіку у 2022 році.

Серед іншого, Закон регулює:

- 1) організацію та принципи роботи соціального підприємства,
- 2) правила отримання та втрати статусу соціального підприємства та нагляду за соціальним підприємством,
- 3) інструменти підтримки соціального підприємництва,
- 4) принципи та форми підтримки розвитку соціальної економіки з боку органів державного управління.

Паралельно з правовими рішеннями впроваджувалися рішення системного характеру, що підтримували побудову середовища соціальної економіки, такі як національні та регіональні програми розвитку ES, національні та регіональні комітети з розвитку ES, мережа центрів підтримки соціальної економіки, система фінансування ES.

Завдяки вищезгаданим законодавчим актам, а також системним і фінансовим рішенням, у Польщі спостерігається динамічний розвиток соціальної економіки.

Типи суб'єктів соціальної економіки

До суб'єктів соціальної економіки (PES- Podmioty Ekonomii Społecznej) належать:

- соціальні підприємства,
- ерготерапевтичні майстерні та центри трудової активності,
- центри соціальної інтеграції та клуби соціальної інтеграції,
- робітничі підприємства, включаючи спільноти для інвалідів, спільноти для незрячих та спільноти для сільськогосподарського виробництва,
- неурядові організації,
- конфесійні юридичні особи та організаційні структури,
- асоціації органів місцевого самоврядування,
- акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю та спортивні клуби, які не мають на меті отримання прибутку і спрямовують весь свій дохід на виконання статутних завдань та не розподіляють прибуток між акціонерами та працівниками.

Статус соціального підприємства (PS - Przedsiębiorstwo Społeczne) можуть отримати лише певні PES:

- соціальні підприємства,
- робітничі підприємства, включаючи спільноти для інвалідів, спільноти для незрячих та спільноти для сільськогосподарського виробництва,
- неурядові організації (NGO - Non-Governmental Organization)
- конфесійні юридичні особи та організаційні структури,
- об'єднання органів місцевого самоврядування,
- акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю та спортивні клуби, які не мають на меті отримання прибутку і спрямовують увесь свій дохід на виконання статутних завдань та не розподіляють прибуток між акціонерами та працівниками,
- структури, що створюють суб'єкти соціальної економіки.

Типи суб'єктів соціальної економіки

Для того, щоб отримати статус PS, ці організації повинні відповідати, серед іншого, наступним умовам:

- здійснювати оплачувану суспільно корисну діяльність, господарську діяльність або іншу діяльність оплачуваного характеру;
- Державне казначейство, орган місцевого самоврядування, державна або місцева юридична особа чи фізична особа не мають контролю, тобто вирішального впливу, над відповідним суб'єктом державного сектору. Соціальні підприємства, створені юридичними особами, не підпадають під цю умову;
- діяльність PS слугує місцевому розвитку та спрямована на соціальну та професійну реінтеграцію осіб, які перебувають під ризиком соціальної ізоляції, або надання соціальних послуг;
- суб'єкт господарювання працевлаштовує щонайменше 3 осіб за трудовим договором або договором про спільну діяльність принаймні на $\frac{1}{2}$ повної зайнятості;
- в PS, що працює в сфері соціальної та професійної реінтеграції людей, які перебувають під ризиком соціальної ізоляції, щонайменше 30% від загальної кількості персоналу повинні становити люди, які перебувають під ризиком соціальної ізоляції, які працюють щонайменше $\frac{1}{2}$ повного робочого дня;
- для кожної працевлаштованої особи з групи ризику соціального виключення, для якої було створено робоче місце за рахунок грантової підтримки, PS повинено розробити та впровадити індивідуальний план реінтеграції на період, не менший за період працевлаштування цієї особи, необхідний у зв'язку з грантовою підтримкою;
- PS має консультативно-дорадчий орган, до складу якого входять усі особи, які працюють на цьому підприємстві; якщо кількість працівників перевищує 10 осіб, то до складу цього органу включаються представники цих осіб у кількості не менше 3 осіб;
- PS не розподіляє прибуток або балансовий залишок, отриманий від своєї діяльності, для розподілу між своїми членами, акціонерами, пайовиками та особами, які працюють в ній.

Місцеві партнерства для соціальної інтеграції

Місцеве партнерство (PL - Partnerstwo lokalne) зазвичай формується як платформа для співпраці між партнерами, що представляють різні сфери соціально-економічного життя, які розробляють та впроваджують на постійній та систематичній основі конкретні заходи, спрямовані на розвиток місцевого середовища та формування ідентичності громади. Діяльність партнерства може стосуватися будь-якої сфери життя і будь-якої галузі з конкретними соціальними проблемами. Звідси і широке розмаїття діяльності партнерств, які реалізують соціальні, економічні, культурні, освітні, спортивні тощо ініціативи.

Процес створення та функціонування партнерства має відбуватися з урахуванням певних принципів, серед яких: добровільність участі, рівність усіх партнерів, прозорість діяльності, демократичність прийняття рішень, взаємна повага та толерантність. Доцільно також дотримуватися принципу аполітичності.

Кожен партнер вносить свій власний досвід і ресурси в партнерство, а також несе рівномірно розподілені витрати на діяльність і будь-які ризики, пов'язані з вжитими заходами.

Бажаними факторами є довгострокові та міжгалузеві партнерства. Довготерміновість дає можливість розробити програму дій не лише для вирішення поточних проблем, а й, насамперед, для визначення напрямів роботи (стратегічних цілей) на більш тривалу перспективу. Багатосекторальність, тобто об'єднання партнерів з різних секторів соціально-економічного життя, є сильною стороною партнерства, оскільки дозволяє партнерству підвищити свою ефективність та інтегрувати всю місцеву громаду.

Фундація взаємодопомоги "Барка" підтримує місцеві партнерства для розвитку соціальної економіки в муніципалітетах по всій Польщі. Під час систематичних зустрічей члени партнерства отримують інформацію про соціальні проблеми та шляхи їх вирішення у сфері соціальної економіки, беруть участь у навчальних візитах до функціонуючих PL, а потім беруть участь у воркшопах, під час яких розробляють місцеву Програму розвитку соціальної економіки. У Програмі партнерство визначає напрямки розвитку ES у своєму муніципалітеті, включаючи створення нових суб'єктів - центрів/клубів соціальної інтеграції або соціальних підприємств.

Місцеві партнерства для соціальної інтеграції

Наступним кроком є реалізація Програми. Партнери отримують зовнішнє фінансування, за допомогою якого вони запускають CIS (Центри соціальної інтеграції), KIS (Клуби соціальної інтеграції) або PS (Соціальне підприємство). Це підвищує доступність соціальних послуг для місцевої громади. Люди, яким загрожує соціальна ізоляція, можуть долучитися до програми реінтеграції в центри або клуби, а потім працевлаштуватися на соціальному підприємстві. Роль муніципальної влади полягає в тому, щоб разом з партнерами створити безпечні умови для утворення та функціонування нового PES. Муніципалітет може надавати приміщення на пільгових умовах, залучати бізнес-партнерів і замовляти послуги на платній основі, щоб суб'єкт набув фінансової стабільності. Органи місцевого самоврядування можуть замовляти послуги, використовуючи соціальні критерії в державних закупівлях.

Представники місцевого бізнесу є важливими членами PL (місцеві партнерства). Завдяки своєму досвіду та ресурсам місцевий бізнес може зробити великий внесок у розвиток соціальної економіки. Вже на етапі розробки Програми розвитку ES вони допомагають провести аналіз того, які продукти або послуги можуть знайти одержувачів у муніципалітеті і які варто включити в пропозицію CIS або PS. З іншого боку, на етапі реалізації, компанії можуть:

- організувати стажування для учасників CIS,
- працевлаштувати випускників CIS\KIS,
- купувати товари та послуги у CIS та PS,
- підтримувати PES в рамках своєї корпоративної соціальної відповідальності,
- забезпечити наставництво для лідерів PS.

Заходи соціально-професійної реінтеграції

Організації громадянського суспільства відіграють ключову роль у проведенні заходів з реінтеграції, спрямованих на людей, яким загрожує соціальна ізоляція.

Вони можуть робити це в рамках своєї статутної, неоплачуваної та оплачуваної діяльності, а також економічної діяльності.

Центри та клуби соціальної інтеграції

Найбільш комплексні програми реінтеграції пропонують центри та клуби соціальної інтеграції (CIS та KIS).

Центр соціальної інтеграції може бути створений бюджетними установами, неурядовими організаціями, соціальними кооперативами та релігійними юридичними особами. Заяви на отримання статусу CIS подаються воєводі, і саме він уповноважений здійснювати контроль над цими організаціями. Статус CIS надається строком на п'ять років; якщо організація бажає продовжити свою діяльність до закінчення цього терміну, необхідно подати нову заяву.

Створення та функціонування CIS та KIS може фінансуватися за рахунок коштів суб'єктів, що їх створюють, або за рахунок дотації на обладнання з власних доходів воєводства, виділених на реалізацію обласної програми профілактики та вирішення проблем, пов'язаних з вживанням алкоголю. Голова обласної державної адміністрації може надати дотацію на обладнання центру або клубу соціальної інтеграції, а також дотацію на функціонування центру протягом перших 3 місяців.

Джерела фінансування діяльності центру також можуть включати в себе:

- виробнича, торговельна або сервісна діяльність, що здійснюється CIS. Слід зауважити, що це не є економічною діяльністю, але може здійснюватися як статутна оплачувана суспільно корисна діяльність,
- гранти від місцевої влади,
- фінансування Європейського Союзу,
- субсидії з державного бюджету з відомчих програм, присвячених CIS та KIS.

Період участі в CIS може тривати до 12 місяців (з яких перший місяць є випробувальним), але є можливість продовжити цей період ще на 12 місяців. Учасник проводить у центрі не менше 30 і не більше 40 годин на тиждень.

Щомісяця учасники CIS отримують інтеграційну допомогу в розмірі 120% від допомоги по безробіттю, яка фінансується з Фонду зайнятості. Учасник також може отримати заохочувальний інтеграційний бонус, який не може перевищувати 100% інтеграційної допомоги. Бонус не фінансується з Фонду зайнятості; зазвичай він надходить з доходів CIS, отриманих від його діяльності.

Заходи соціально-професійної реінтеграції

Під час участі в CIS учасник має право на 6 вихідних днів (у разі тривалої участі - додаткові 6 днів).

Клубами можуть керувати ті ж організації, які керують CIS. Для того, щоб створити KIS, необхідно подати запит на ім'я голови обласної державної адміністрації. Джерела фінансування також схожі.

Умовою участі в KIS є виконання соціального контракту, про який йдеться в положеннях про соціальну допомогу. Період участі в KIS визначається індивідуально. Учасники KIS не отримують інтеграційну допомогу.

Трудотерапевтичні майстерні та заклади професійної діяльності

Установами, що спеціалізуються на реінтеграції людей з інвалідністю, є трудотерапевтичні майстерні (WTZ - Warsztat Terapii Zajęciowej) та заклади професійної діяльності (ZAZ - Zakład Aktywności Zawodowej).

Трудотерапевтичні майстерні

Майстерня є організаційно та фінансово відокремленим закладом, що створює можливості для соціальної та професійної реабілітації непрацездатних осіб з інвалідністю в частині набуття або відновлення навичок, необхідних для здійснення трудової діяльності. Майстерні можуть бути організовані фундаціями, асоціаціями або іншими суб'єктами.

Учасники WTZ можуть проходити неоплачуване стажування у роботодавця, в тому числі в соціальному кооперативі або соціальному підприємстві, зазначеному в Законі про соціальну економіку, в обсязі до 15 годин на тиждень протягом 3 місяців, з можливістю продовження до 6 місяців.

Витрати на створення та функціонування майстерень співфінансуються з фондів PFRON та районної влади (у розмірі щонайменше 10% від цих витрат) або з інших джерел.

Діяльність майстерні є неприбутковою. Будь-який дохід від реалізації продукції та послуг, виготовлених учасниками майстерні в рамках їхньої реабілітаційно-терапевтичної програми, використовується, за згодою учасників, для покриття витрат, пов'язаних із соціальною інтеграцією учасників.

Заходи соціально-професійної реінтеграції

Заклади професійної діяльності

Заклад професійної діяльності (ZAZ) не має статусу юридичної особи і функціонує як окремий підрозділ установи чи організації, яка його створила. ZAZ може бути створений обласною організацією, районною організацією, фундацією, асоціацією або іншою громадською організацією, метою якої є соціальна та професійна реабілітація осіб з інвалідністю. Рішення про надання статусу закладу професійної діяльності приймає воєвода (голова обласної державної адміністрації).

Щонайменше 70% працівників повинні бути особами з інвалідністю (зокрема, за направленням Районного центру зайнятості (PUP - Powiatowy Urząd Pracy):

- класифіковані як такі, що мають значний ступінь інвалідності,
- з помірним ступенем інвалідності та діагнозом аутизм, розумовою відсталістю або психічним захворюванням, що становить не більше 35% від загальної кількості працівників.

Законодавство вимагає від організатора ZAZ укладати трудові договори з працівниками. За задумом, ZAZ повинні бути стати проміжним етапом між такими установами, як трудотерапевтичні майстерні або громадські центри взаємодопомоги, та відкритим ринком праці, але законом не визначено максимальний термін зайнятості в ZAZ, так що принаймні для деяких людей з інвалідністю зайнятість в установі може стати їхнім остаточним місцем роботи.

ZAZ може скористатися системою співфінансування з боку PFRON - (Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych - Державний фонд реабілітації інвалідів) та коштів місцевих органів влади. PFRON може фінансувати не лише витрати на створення ZAZ, але й, зокрема, її функціонування (за винятком витрат на ведення господарської діяльності):

- реабілітаційні заходи,
- оплата праці працівників (до 130% мінімальної заробітної плати).

Організація, що експлуатує ZAZ, звільняється від сплати податків щодо діяльності ZAZ. Програми реінтеграції можуть реалізовуватися громадськими організаціями за допомогою різних типів проектів, у тому числі тих, що фінансуються з національних джерел, наприклад, з Фонду громадянських ініціатив, а також Європейським Союзом. В даний час можна подавати заявки на конкурси проектів в рамках регіональних операційних програм (наприклад, Європейські фонди для Великопольщі) або національної операційної програми - Фонди соціального розвитку.

Досвід осіб з України, які беруть участь у CIS, проходять стажування, працевлаштовуються в соціальних підприємствах

Оксана Михасюк, працівниця кухні

Як вибухнула війна, мені з двома малими синами довелося виїхати до Польщі. Найперше, чим мені допомогла фундація "Барка", - це знайти місце, де ми могли б зупинитися. Ми жили в багатокімнатній квартирі з іншими сім'ями. Потім мені запропонували стати учасницею Центру соціальної інтеграції (CIS), яким керує ФВ "Барка", напрямок харчування та кулінарія. Я ніколи раніше не працювала на кухні, але досвід роботи вдома і навчання в CIS, підтримка колективу допомогли мені відновити впевненість у собі. Мені подобається графік роботи, тому що я встигаю приводити і забирати дітей з дитячого садка. Мати-одиначка не може працювати в нічні зміни або на вихідних.

Робота в CIS не означає великого доходу, але є психологічна та соціальна підтримка, я відвідую заняття та інтеграційні зустрічі. Я працюю легально і відчуваю безпеку.

Фото: Оксана Михасюк (перша зліва)

Досвід осіб з України, які беруть участь у CIS, проходять стажування, працевлаштовуються в соціальних підприємствах

Ольга Макаренко, бухгалтер

Знайти роботу в іншій країні було складно, оскільки одразу довелося зіткнутися з мовними проблемами та відмінностями в податковому та трудовому законодавстві про ведення бухгалтерського обліку. До того ж, я мама трьох дітей. Найменшій з яких на той момент було два роки. Я закінчила бухгалтерські курси при Асоціації бухгалтерів у Познані та курси польської мови і пройшла відбір на проект стажування. Фондація "Барка" знайшла компанію, яка погодилася взяти мене на стажування без досвіду роботи бухгалтером у Польщі. Після трьох місяців стажування я зарекомендувала себе як хороший фахівець і була прийнята на постійну роботу.

Завдяки програмі стажування я знову працюю в улюбленій сфері, заробляю гроші і є частиною команди. Я відчуваю себе потрібною і можу постійно розвиватися.

Фото: Ольга Макаренко

Досвід осіб з України, які беруть участь у CIS, проходять стажування, працевлаштовуються в соціальних підприємствах

Любов Максимів, опікунка, парамедик

У січні 2022 року в моєму житті сталися дві трагедії протягом одного місяця: 8 січня померла моя мама, а через 2 тижні помер мій чоловік, який був для мене великим другом. Вони померли у мене на руках майже одночасно, і, звичайно, це був травматичний досвід. Через місяць почалася наша національна трагедія, яка не залишила місця для особистих почуттів і змусила мобілізувати всі резерви моєї душі і тіла та присвятити себе роботі. З березня я з групою жінок, які потребували допомоги в дорозі, виїхала до Польщі. Хворі, після операцій, вагітні жінки з дітьми - такою була наша група. Після прибуття ми отримали велику допомогу і підтримку від пані Гражини Стахов'як із соціального підприємства "Uciec Dysforii". Ми об'єдналися, молилися і не втрачали надії. Я не мала наміру залишатися, але зрозуміла, що я тут потрібна. Я вчителька (мені 68 років), але в Польщі закінчила курс М.14 - фельдшер, і працюю медичним працівником з людьми похилого віку та дітьми з інвалідністю в соціальному підприємстві "Uciec Dysforii". Я роблю свій внесок і допомагаю, чим можу, але без допомоги Польщі я б не змогла зробити стільки, скільки зробила. За час мого перебування тут я отримала багато підтримки від простих людей і влади. Я вдячна Богу, що перебуваю в місці, де я потрібна і маю можливість приносити користь своїй Батьківщині!

Фото: Любов Максимів

Спільнота взаємодопомоги "Емаус-Оселя"

Спільнота взаємодопомоги "Емаус-Оселя" була створена у Львові у 2003 році. Це був час, коли багато людей опинилися у складній життєвій ситуації, опинилися на вулиці, було багато безробітних. І в той же час у суспільстві існували упередження щодо бездомних людей, що це дармоїди, алкоголіки і взагалі люди, які не мають жодних прав і місця в суспільстві.

Олеся Саноцька була художницею за фахом, але мала дуже загострене почуття справедливості і почала проводити заняття з малювання з людьми, які потрапили в біду (зараз це називається арт-терапія). Поступово вона познайомилася з ідеями міжнародного руху "Емаус". Вона приїхала до Барки на конференцію з нагоди відкриття спільноти "Барка" в Маршево. Потім вона ще багато разів відвідувала Барку в Польщі та спільноту "Емаус" у Любліні. Це дало їй поштовх до створення інклюзивних спільнот та допомоги бездомним. Місія Оселі - допомогти бездомним людям віднайти свою гідність у суспільстві та допомогти суспільству прийняти кожну людину.

Організація веде облік людей, які пройшли ресоціалізацію в спільноті, а також статистику тих, хто приходить до центру підтримки. Фундаментальна цінність організації полягає в тому, що кожен, хто живе в спільноті, працює і виконує стільки роботи, скільки дозволяє його стан здоров'я. Робота відновлює почуття гідності, адже людина, яка жила на вулиці, має низьку самооцінку і численні комплекси. Суспільство намагається не звертати уваги, не помічати бездомних, уникати їх. Для того, щоб реабілітувати таку людину, необхідно дати їй відчуття, що вона потрібна і має рівні права. Так, працюючи разом, виконуючи спільну справу, людина знову вчиться відповідальності, відновлює впевненість у власних силах і здібностях, у неї з'являється почуття самоповаги.

Іноді ми розуміємо благодійність як добру справу, коли заможна людина ділиться з бідними. Тут діє інакше. Всі люди сприймаються як рівні: ти нам потрібен, нам потрібна твоя допомога, щоб доставити їжу, відкрити центр підтримки, відсортувати речі, допомогти іншим піти в перукарню або показати, де можна безкоштовно прийняти душ. Таким чином людина перетворюється з об'єкта, який потребує допомоги, на суб'єкт, який надає допомогу. Людина, яка вчора прийшла за гарячою їжею і отримала її, сьогодні чиста, одягнена і підстрижена - вона стоїть і допомагає іншим, і це надає життю нового сенсу.

Спільнота взаємодопомоги "Емаус-Оселя"

У спільноті колишніх бездомних називають "компаньйонами". Кожному видається карта особистого розвитку і план виходу з бездомності, план того, що він хотів би змінити у своєму житті, орієнтуючись не на минуле, а на майбутнє. Спільнота має компаньйонів, персонал та волонтерів. Ведеться спільне господарство, соціальні тренінги, терапія залежностей, спільний відпочинок та інтеграційні зустрічі, які показують, що можна насолоджуватися життям без алкоголю, і що кожен прагне допомагати тим, хто бідніший за нього самого. Спільнота першою в Україні почала роздавати їжу бездомним у самому центрі Львова. Вже 20 років щочетверга о 14:00 біля Порохової Вежі машина Оселі привозить їжу і роздає її бездомним людям. Головна мета - не нагодувати безхатченків, а показати їм, що вихід з їхнього становища є, що про них думають, про них піклуються і що їх готові прийняти до себе у спільноту. Це перший контакт з бездомними людьми і саме там їх запрошують до Центру підтримки. Це санітарно-гігієнічний денний центр, де є перукар, лікар, душ, де можна випрати одяг та взяти безкоштовно потрібний одяг.

Свою діяльність "Оселя" розпочала з організації різдвяної вечери для бездомних людей. До різдвяного столу були запрошені всі, хто є самотнім і не має коштів, щоб купити необхідні продукти. Адже це родинне Різдво, коли люди йдуть в гості до своїх батьків та друзів. Відтак уже 20 років "Оселя" збирає близько 300 людей для відсвяткування разом.

Під час пандемії, коли люди були змушені залишитися вдома заради власної безпеки, бездомні залишилися осторонь. Тому Оселя збільшила кількість ліжок, щоб прийняти більше людей, почала ще активніше працювати і допомагати ще більше, адже люди не мали доступу навіть до питної води.

Тепер з'явився новий виклик - війна, горе, відчай, втрати - і до нього неможливо підготуватися. Тисячі переселенців потребували допомоги, бо не мали одягу, житла і втратили своє майно. Тож двері спільноти Оселя відчинилися і для переселенців.

Спільнота взаємодопомоги "Емаус-Оселя"

Заробляють на своє утримання власними силами. Основний шлях - сортування вживаних речей. У Львові є контейнери, де люди залишають речі, якими вже не користуються. Це може бути одяг, книги, іграшки, взуття, аксесуари. Речі сортують і розподіляють далі. Зручний, теплий одяг передають до Центру підтримки, де малозабезпечені люди можуть безкоштовно вибрати все необхідне. Сукні, спідниці, взуття на високих підборах, іграшки, сумки та прикраси передаються до двох благодійних магазинів, де працюють компаньйони.

Охочі за благодійну пожертву можуть придбати речі і таким чином підтримати організацію "Оселя". Виручені кошти в благодійних крамницях використовуються для закупівлі їжі для бездомних, засобів гігієни, утримання спільноти тощо. Багато речей також відправляється на схід України - для постраждалих від воєнних дій, в лікарні, організаціям, що допомагають вимушеним переселенцям. Металобрухт, бавовна, поліетилен, брезент і скло відправляються на переробку. Це також дає додаткові кошти на утримання громади. Таким чином, виконується не лише громадська робота, а й робота з охорони довкілля.

Оселя керує майстернею з ремонту вживаних меблів. Компаньйони ремонтують і переробляють старі меблі, ви можете скористатися цією послугою на замовлення або пожертвувати непотрібні меблі, які будуть відремонтовані і віддані людям або продані в благодійних магазинах.

Соціальний притулок - це завершальний етап ресоціалізації. Наприклад, окремо живуть молоді люди, які готові працювати, створювати сім'ю та забезпечувати себе самостійно.

Приміщення належить Львівській міській раді і здається в оренду на пільгових умовах. Будівля була відремонтована за грантові кошти, оскільки її стан був абсолютно непридатним для проживання, і зараз там функціонує соціальний гуртожиток.

Спільнота взаємодопомоги "Емаус-Оселя"

Представники "Барки" відвідали громаду "Оселя" у Львові 8-11 квітня 2024 року. Під час візиту було знято фільм про її діяльність. Прем'єра фільму запланована на 14 червня 2024 року в Познані під час конференції.

У 5-денному навчальному візиті візьме участь делегація з України у складі 14 осіб. Це представники громадських організацій та органів місцевого самоврядування з 5 областей: Івано-Франківської, Вінницької, Київської, Львівської та Миколаївської. Вони зацікавлені в розширенні підходу "Оселі", використовуючи системний досвід, напрацьований у Польщі.

Роль "Оселі" дуже важлива. Завдяки навчальному візиту до Польщі разом з керівництвом 5 українських муніципалітетів вона зможе посилити свою позицію перед органами влади, яких важко переконати розпочати співпрацю з громадськими організаціями. Представники органів місцевого самоврядування побачать рішення щодо державних закупівель із соціальними умовами в польських органах місцевого самоврядування, що також може надихнути їх розпочати співпрацю не лише на основі гранту для NGO, але й на основі укладеного договору про надання послуг мешканцям територіальної громади. Візит до Барки дасть можливість ознайомитися з рішеннями соціальної економіки, які поширюються не лише на польських громадян, але й на громадян України, які не можуть впоратися з проблемами в нашій країні.

Спільнота взаємодопомоги "Емаус-Оселя"

Валентин, шеф-кухар

Валентин у Спільноті "Оселя" вже три місяці. Він родом з Донецька. Мати відмовилася від нього в пологовому будинку, тому він ніколи не бачив своїх справжніх батьків, лише прийомних, котрі усиновили його у п'ятирічному віці. Валентин згодом відшукав свою родину - матір, багатьох братів і сестер, але так і не наважився з ними зустрітись. Прийомні батьки виписали його з квартири, коли виповнилося 18 років, і надалі дбав про себе сам. Вступив до Донецького професійного ліцею харчової та переробної промисловості на пекаря-кондитера. Отримав кімнату в гуртожитку і став на чергу на безкоштовне житло. Війна змінила життя Валентина. У 2015 році в гуртожиток влучив снаряд і він був зруйнований, і йому довелося шукати новий дах над головою. У Києві він спочатку працював на кухні в Лаврі, а коли почався ковід, був кухарем у благодійній організації "Сестри милосердя ордену Матері Терези". У 2023 році організація згорнула свою діяльність, і доля змусила Валентина шукати нове місце. Від отця Себастьяна він почув про Оселю і вирішив спробувати.

Тут він знайшов не тільки дах над головою, роботу і дружній колектив, а й відчуття дому, турботи і тепла, про яке мріяв з дитинства. Тепер він потрібен нужденним людям і це надає сенс його життю. А "оселяни" із задоволенням смакують чудові страви та випічку, яку Валентин майстерно готує для всіх на кухні Спільноти.

Фото. Валентин

Промоція різних форм житла (навчальне житло, житло з підтримкою через Агентство соціального найму)

Навчальне житло або житло з підтримкою

Навчальне житло або житло з підтримкою надається повнолітній особі, яка через складну життєву ситуацію, вік, інвалідність або хворобу потребує підтримки у повсякденному житті, але не потребує цілодобового догляду. На таке житло можуть претендувати особи з психічними розладами, бездомні, особи, які вийшли з прийомної сім'ї, центру виховання молоді, виправної установи, притулку для неповнолітніх, а також іноземці, які отримали статус біженця в Республіці Польща.

Ці квартири є формою соціальної допомоги, яка за підтримки фахівців готує осіб, що в них проживають, до самостійного життя або підтримує їх у повсякденному функціонуванні.

Квартирами можуть керувати:

- будь-яка організаційна одиниця соціальної допомоги,
- неурядові організації.

Існує різниця між формами підтримки в обох типах помешкань. У навчальному житлі надаються житлові послуги, соціальна робота та навчання для розвитку або зміцнення незалежності, виконання соціальних ролей в інтеграції з місцевою громадою, щоб мати змогу жити самостійно.

У помешканні з підтримкою надаються побутові послуги, соціальна робота та допомога у виконанні дій, необхідних для повсякденного функціонування та соціальних контактів, з метою підтримання або розвитку незалежності особи на рівні її психофізичних здібностей. Житло з підтримкою призначене, зокрема, для:

- людини з інвалідністю або людини з психічними розладами,
- людини похилого віку або з хронічними захворюваннями.

Промоція різних форм житла (навчальне житло, житло з підтримкою через Агентство соціального найму)

Навчальне житло та житло з підтримкою повинні відповідати мінімальним стандартам щодо допомоги та мінімальним стандартам щодо приміщень, у тому числі стосовно достатньої площі, житлових і санітарних умов та обладнання, встановленим законодавством.

Допомога у навчальному помешканні надається на обмежений період часу. Житло з підтримкою надається на обмежений період часу і може бути надане безстроково у випадку осіб, які мають свідоцтво про важку або помірну інвалідність, а також в особливо об'єднаних випадках щодо інших осіб.

Підставою для надання навчального житла або житла з підтримкою є рішення, яке називається "житловий договір", укладений між суб'єктом, який має право на таку форму підтримки, суб'єктом, який керує навчальним або житлом з підтримкою, та особою, яка подає заяву на проживання в житлі.

Кваліфікація заявника на проживання в навчальному житлі або житлі з підтримкою ґрунтується на документах, що підтверджують виконання необхідних умов.

Отримати допомогу з навчальним житлом або житлом з підтримкою від неурядових організацій можна на підставі цивільно-правового договору, укладеного з особою, яка користується проживанням у такому житлі, або її законним представником, організацією та публічним суб'єктом, який підтримує функціонування житла.

Агентство соціальної оренди

У Познані Агентство Соціальної Оренди (SAN- Społeczna Agencja Najmu) знаходиться під керівництвом Муніципальної Ради Житлових Ресурсів (ZKZL- Zarząd Komunalnych Zasobów Lokalowych). Пропозиція SAN спрямована на людей з так званим розривом у доходах, тобто тих, хто заробляє занадто багато, щоб отримати державне житло, але водночас занадто мало, щоб купити квартиру в кредит або орендувати її на комерційній основі на ринку. Агентство соціального житла виступатиме посередником між власниками орендного житла та людьми, чий дохід або життєва ситуація не дозволяє їм винаймати житло на ринкових умовах.

Агентство використовує потенціал приватних квартир, які з різних причин не здаються в оренду їхніми власниками, наприклад, хтось отримав їх у спадок і живе в іншому місті, або житло чекає на дітей, які виростуть і переїдуть до нього, або власник побоюється проблемам з орендою, таких як ненадійні орендарі або можливе пошкодження майна. Через Агентство соціальної оренди було надано 100 квартир. Приватні орендодавці, які звертаються до SAN, підписують договір з ZKZL, і саме муніципальна компанія відповідає за поточні платежі та можливі ремонти приміщень.

Державний партнер, такий як ZKZL, є надійним контрагентом для власників, що є гарантією стабільної та регулярної орендної плати. Окрім гарантій своєчасної оплати протягом усього періоду оренди, отримання приміщення в не пошкодженому стані та відсутності будь-яких зобов'язань, пов'язаних з контактами з орендарем, власники також отримують звільнення від сплати податку на прибуток та ПДВ на свої доходи від оренди. Загальне управління об'єктом нерухомості здійснюватиметься ZKZL.

Зацікавлені особи, які відповідають критеріям доходу, що базуються на кількості осіб у домогосподарстві, можуть подати заявку на отримання житла від SAN. Окрім нижчої за ринкову орендної плати та гарантій, орендарі зможуть подати заявку на щомісячну доплату до вартості житла. Розмір доплати залежить від розміру житла та кількості орендарів. У випадку домогосподарства з кількох осіб вона може перевищувати 1 000 злотих, а у випадку великої однокімнатної квартири з трьома мешканцями - 400-500 злотих на місяць. Калькулятор дотацій на оренду житла можна знайти на сайті програми.

Ще одним плюсом участі в SAN буде можливість отримання додаткових балів при подачі заявки на отримання комунального житла в майбутньому. Зацікавлені в оренді житла повинні завантажити заявку на участь у програмі з сайту www.san.poznan.pl. Документ слід роздрукувати, підписати, відсканувати і відправити через вищезгаданий сайт або принести особисто в ZKZL.

У свою чергу, набір квартир до програми здійснюється на постійній основі, також через веб-сайт www.san.poznan.pl.

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД Різні форми житла, реалізовані Фондацією взаємодопомоги "Барка"

Доступне індивідуальне житло з екологічних матеріалів (глини та соломи)

Мрією Збишека Сцяни було мати власний будинок. Будучи бездомним, він жив у спільноті "Барка" в Маршево, якою керував багато років, допомагаючи іншим, хто цього потребував. В рамках премії "Сходи Якова", що фінансується Фондацією Барка, він отримав земельну ділянку для будівництва власного будинку та безвідсоткову позику в розмірі 94 000 злотих від Фондації "Habitat for Humanity". Коли Збишека запитують, як він вибрався з бездомності, він відповідає: "Побудуй собі будинок! Для цього я використовував глину і солому, робив цеглу. Конструкція будинку дерев'яна. Заповнити його цеглою з глини та соломи мені допомогли волонтери з усього світу.

Будівництво будинку стало новим початком для нашої сім'ї, дозволило здійснити мрію і вирішити проблему бездомності. Однак я переконаний, що життя в громадському середовищі має бути збережене", - говорить Збишек.

Фото. Збишек з родиною, членами спільноти та волонтерами під час будівництва будинку

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД Різні форми житла, реалізовані Фондацією взаємодопомоги "Барка"

Житло, збудоване соціальним підприємством. Приклад компанії з працевлаштування "Діаконія" (DSZ - Diakonijna Spółka Zatrudnienia)

В компанії DSZ (PS зі статусом неприбуткової організації) працює 28 працівників, 50% з яких належать до груп ризику соціального виключення. Підприємство виготовляє спеціалізовану тару та робочий одяг для Volkswagen.

Прибуток, отриманий соціальним підприємством, має бути реінвестований на соціальні цілі. У цьому випадку він був використаний для будівництва восьми квартир для працівників компанії, які раніше були бездомними, мешканцями спільноти Барка. Для цього місцева влада виділила земельну ділянку під забудову. У квартирах проживають дві сім'ї та шість осіб. Вони мають площу від 25 до 34 м² і належать до категорії DSZ.

Мешканці підписують договір з DSZ. Щомісяця вони сплачують орендну плату, а також витрати на воду, електроенергію та опалення. Вони беруть участь у програмі підтримки, яку здійснює соціальний працівник, найнятий DSZ.

Фото. Етапи будівництва

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД Різні форми житла, реалізовані Фондацією взаємодопомоги "Барка"

Соціальне житло. Партнерство для житлового комплексу Даржибор

Місцева влада Познані виділила 20 гектарів землі для інтенсивного соціального житлового будівництва на вулиці Даржибор. Фондація "Барка" створила партнерство з містом Познань, Банком Господарства Польського та Міністерством житлового будівництва для будівництва житлового комплексу Даржибор. Кожен з партнерів зробив свій фінансовий внесок у проект (Фондація "Барка" отримала 150 000 євро від донора з Нідерландів). В результаті цієї співпраці було побудовано 32 соціальні будинки. Будівництво було завершено у 2005 році.

План будівництва поселення був розроблений з урахуванням потреб найбільш вразливих груп населення і мав модельний, експериментальний характер. Будівництво нерухомості в Даржиборі відбувалося за активної участі соціально ізольованих людей на всіх етапах, як на рівні планування, так і на рівні реалізації. Ця участь мала освітній та реабілітаційний характер. Місто Познань запровадило положення про працевлаштування. Підрядники різних будівельних робіт наймали на роботу людей з соціально виключених груп.

Люди, яким запропонували проживати в житловому комплексі, раніше брали участь у різних програмах реінтеграції та активізації, організованих громадськими організаціями. Вони брали участь у програмі тренінгових помешкань, де навчалися базовим навичкам самообслуговування.

Як створити спільноту самодопомоги

Будинок взаємодопомоги - це місце для життя і роботи, яке слугує для відновлення гідності бездомних, самотніх, бідних, неповносправних людей, жінок, чоловіків і дітей різного віку. Це не лише тимчасове або постійне місце проживання, залежно від потреб і можливостей функціонувати самостійно, але, перш за все, шлях розвитку - від ізоляції до інтеграції в суспільство, сім'ю, оточення і професійної активізації.

У будинку спільноти учасники керуються ідеями самодопомоги та взаємодопомоги, кожен член спільноти має певні ролі та функції. Усі члени спільноти поділяють відповідальність, працю, вигоди та витрати.

Мешканцями будинку спільноти можуть бути сім'ї та люди, яким загрожує бездомність і соціальна ізоляція (інваліди, хворі, люди похилого віку, самотні та бездомні, залежні, безробітні), люди, які підтримують діяльність спільноти, а також всі, хто бажає жити за ідеалами спільноти.

Головною метою функціонування спільноти є не тільки надання місць для тимчасового або постійного проживання, але й формування життя спільноти на засадах ідей самодопомоги та взаємодопомоги, що сприяє етичному зростанню та соціальній і професійній інтеграції її мешканців, формуванню умов, які дають їм змогу стати активними, працювати над своєю стриманістю, навчають соціальним ролям, відповідальності за себе і за всю спільноту.

Для створення будинку спільноти потрібна організація (асоціація або фундація), яка є його засновником. Вона обирає керівника будинку - людину, яка хоче жити в громаді, або людину, яка пережила життєві труднощі, впоралася з ними і, спираючись на особистий досвід, допомагає іншим, хто цього потребує. Вона формує з мешканцями будинку згуртовану команду для реалізації програм, які впливають на етичний, соціальний, професійний розвиток та інтеграцію мешканців будинку на основі принципів самодопомоги та взаємодопомоги.

Як створити спільноту самодопомоги

У будинках спільноти реалізуються:

- соціально-освітні програми;
- терапевтичні програми (освітні зустрічі, інформаційні зустрічі, групи підтримки, групи анонімних алкоголіків (АА), індивідуальна терапія);
- програми професійної та соціальної реінтеграції через громадську діяльність та/або участь у центрах соціальної інтеграції, клубах соціальної інтеграції, ерготерапевтичних майстернях, закладах професійної активності;
- програми розвитку професійної активності та самозайнятості;
- інформаційно-просвітницькі програми, що залучають як членів спільноти, так і місцеву громаду;
- навчання відповідальності за групу шляхом розподілу обов'язків соціальної роботи, наприклад, сторож - особа, обрана з числа мешканців, яка чергує, відповідає за безпеку та надає відповідну допомогу, особливо вночі; обслуговуючий персонал - кухар, завідуючий складом, робітник пральні, водій, прибиральники, які доглядають за прилеглою територією будинку, тощо;
- вчитися бути незалежними та раціонально розпоряджатися ресурсами;
- здійснювати благодійну діяльність для місцевої громади та інших потребуючих.

Команда будинку спільноти:

- керівник - особа, яка очолює спільноту, відповідає за реалізацію, психологічне благополуччя людей, розвиток будинку спільноти тощо
- бухгалтерія - зовнішня компанія, яка управляє фінансами будинку,
- соціальний працівник/психолог (волонтер або цивільно-правовий договір),
- юрист - від зовнішньої компанії (вказуючи бездомній особі адреси установ, де надаються безкоштовні юридичні консультації) або найнятий за цивільно-правовим договором,
- волонтери,
- волонтери, донори та односторонці з місцевого середовища чи інших громад.

Як створити спільноту самодопомоги

Будинки спільноти здійснюють свою місію на основі певних ідей, гарантуючи незалежність, самобутність і автономію, спираючись на систему загальнолюдських цінностей, де спільне благо ставиться вище за власні інтереси. Члени общинного будинку спільно визначають функціонування будинку, його характер і здійснювану діяльність, визначають разом з персоналом, волонтерами, друзями напрямки розвитку будинку і звітують за свої дії перед цим органом. Спільноти "Барки" об'єднані в Мережу співпраці, де проводяться загальноосвітні програми, так званій Народний університет, формаційні та інтеграційні зустрічі для визначення напрямків розвитку громад в умовах мінливої дійсності, а також відносин між громадами.

Об'єднання орендує, купує або отримує в дар будинок (зазвичай під ремонт), який поступово ремонтується мешканцями. Люди отримують направлення від Центрів соціальної допомоги (OPS - Ośrodki Pomocy Społecznej), реабілітаційних центрів, в'язниць або приходять за власним бажанням і потребою. На початковому етапі пропонуються невеликі спільноти, не більше 15 осіб. Лише після того, як спільнота набуде досвіду, можна розглядати питання про її розширення. Люди прибувають поступово, через певні проміжки часу, щоб новачки могли ознайомитися з правилами життя спільноти і поступово їх засвоїти.

Важливою частиною життя спільноти є робота. Важливо, щоб поруч з будинком було місце для невеликої майстерні, саду, господарської будівлі для розведення худоби, щоб громада могла заробляти кошти на основні витрати на життя в рамках оплачуваної суспільно корисної діяльності. Об'єднання також може вступати в партнерські відносини з приватними компаніями, які купують послуги та продукти у суб'єктів соціальної економіки. Люди, яких направляє OPS, можуть отримувати передбачену законом допомогу для покриття витрат на проживання. Однак усі мешканці беруть участь у громадській роботі в міру свого здоров'я та можливостей. Ті, хто стає незалежним, влаштовуються на роботу в приватних компаніях або на соціальні підприємства. Вони також можуть створювати невеликі спільноти для проживання та підтримки.

Як створити спільноту самодопомоги

Спільнота має утримуватися від вживання алкоголю та інших психоактивних речовин. Якщо утримання порушується, проводиться дисциплінарна співбесіда, скеровується до групи АА або на індивідуальну терапію. Якщо це не спрацьовує, громада допомагає людині пройти стаціонарну терапію в наркологічному центрі. Після лікування людина може повернутися до спільноти. Для осіб, які зухвало порушують правила утримання або не беруть участі в житті громади, практикується також релокація - переїзд в іншу громаду.

Результати діяльності:

- надання довгострокового та цілодобового притулку людям, які перебувають під загрозою бездомності та соціальної ізоляції,
- залучення бездомних людей до роботи, обов'язків, відповідальності, активності як для спільноти будинку, так і для місцевої громади,
- створення робочих місць для членів спільноти та місцевої громади,
- створення ринку для продуктів та послуг, вироблених спільнотою,
- залучення членів спільноти будинку до місцевого середовища та надання йому ролі аніматора суспільного життя, особливо в малих містах,
- створення нового іміджу бездомних та соціально виключених людей шляхом популяризації їхніх талантів, навичок та вмінь,
- інтеграція місцевого середовища та побудова партнерства для вирішення проблем місцевої громади
- розвиток місцевого середовища через розвиток соціальних кооперативів, органічних ферм тощо,
- залучення інституцій та сусідніх організацій, а також місцевої громади до роботи з громадою.

Як створити спільноту самодопомоги

1. Умови реалізації програми:

- одно- та двомісні житлові кімнати, щонайменше 5 м² на особу з меблями,
- ванна кімната з проточною гарячою водою,
- туалети: окремо для жінок і чоловіків та принаймні один туалет для осіб з інвалідністю,
- кухонне приміщення, що дозволяє готувати їжу для всіх, оснащене меблями та обладнанням, пристосованим до санітарних норм,
- їдальня, де члени спільноти можуть харчуватися разом, зустрічатися за спільним столом для обговорення поточних питань та проблем будинку спільноти, проводити зустрічі груп підтримки, освітні та терапевтичні заняття,
- приміщення для зберігання речей,
- пральня з пральним обладнанням,
- триразове харчування, яке готується на місці, як правило, із залученням членів громади,
- кімната для соціальної роботи, освітніх заходів;
- аптечка для надання першої медичної допомоги.

2. Співпраця у здійсненні підтримки:

- неурядові організації та установи, що працюють у сфері соціальної допомоги,
- міські та муніципальні органи влади,
- відділи кризового менеджменту,
- державні установи (міське управління житловими ресурсами, міська житлова компанія тощо),
- місцева громада (представники шкіл, дитячих садків, рад мікрорайонів, приватні підприємці тощо),
- ради житлових масивів,
- служби охорони здоров'я,
- терапевтичні клініки - заклади з лікування наркозалежності,
- церкви,
- інші.

Як створити спільноту самодопомоги

3. Документація послуги:

МІНІМУМ ДОКУМЕНТАЦІЇ, ЩО ВЕДЕТЬСЯ В ЗАКЛАДІ

- статут закладу, правила спільноти,
- картка мешканця,
- реєстр мешканців,
- журнал звітності,
- журнал реєстрації прописки,
- документація санепідемстанції,
- документи, що є результатом застосування нормативних актів: бухгалтерської звітності, трудового кодексу, будівельного законодавства, протипожежних норм.

4. Витрати та фінансування:

Джерела фінансування:

- муніципалітет для експлуатації об'єкту (можливе співфінансування з боку декількох муніципалітетів),
- власний внесок, кошти, отримані від суспільно корисної діяльності організації/установи, а також приватні вітчизняні та іноземні донори,
- антиалкогольний фонд (міська/муніципальна програма запобігання та вирішення проблем з алкоголем),
- внески до каси будинку на статутні цілі.

Фіксовані витрати:

- утримання об'єкта (експлуатація): оренда, податки, плата за споживання води, електроенергії, газу, центрального опалення тощо, поточні ремонти,
- заробітна плата професійного та адміністративного персоналу (у випадку громадського центру, де працюють люди).

Як створити спільноту самодопомоги

Інші витрати:

- облаштування об'єкта згідно з відповідних положень Закону про будівництво та протипожежний захист будівель, інших споруд та територій,
- облаштування підсобних приміщень (житлових кімнат, кухонь, санітарних приміщень тощо),
- ремонтні та адаптаційні роботи,
- придбання продуктів харчування,
- придбання постільної та особистої білизни,
- придбання хімічних засобів та засобів особистої гігієни,
- придбання медикаментів для аптечки,
- послуги, наприклад, профорієнтаційні консультації, психологічні консультації, терапевтичні консультації.

5. Моніторинг та оцінка надання послуг. Показники, що підлягають вивченню:

- кількість людей, які проживають у будинках спільноти,
- кількість соціальних кооперативів,
- кількість робочих місць,
- кількість проведених громадських заходів,
- тип здійснюваної громадської діяльності
- кількість осіб, які розпочали терапію,
- кількість осіб, які завершили терапію,
- кількість організацій, що співпрацюють,
- кількість організацій, що співпрацюють на основі офіційної угоди,
- кількість реалізованих проектів з активізації/підтримки,
- тип реалізованих проектів активізації/підтримки,
- кількість осіб, які беруть участь у проекті активації/підтримки,
- кількість осіб, які реалізують IPWB,
- кількість осіб, які були госпіталізовані в результаті втручання поліції, медичних служб (розглядаються як випадки, пов'язані зі здоров'ям\життям),
- кількість вільних місць,
- кількість осіб, які стали самостійними,
- рівень задоволення від наданих послуг.

Оцінювання:

- Орган місцевого самоврядування - на основі піврічних, річних звітів про виконання завдань та інспекційних перевірок,
- керуюча організація - на основі щорічної самооцінки - протоколу самооцінки.

Закінчення

Пані та панове, дорогі друзі!

Представляємо вам Посібник із соціальної економіки, який дозволяє формувати зв'язки та стосунки між різними соціальними групами в місцевому середовищі. Це важливе видання, що представляє інструменти, які дозволяють не лише окремим людям, а й цілим громадам назавжди подолати життєві труднощі та кризи. Щоб такі зміни відбулися, потрібен системний підхід.

Ми рекомендуємо презентувати соціально-економічні рішення зацікавленим громадам. Щоб місцеві громади дізналися, що таке соціальна економіка, які інструменти вона має, які зміни вносить і що потрібно, щоб такі інструменти існували в інших місцевостях. Потім представників цього середовища запрошують на навчальні візити до установ та організацій, які покажуть, як на практиці функціонують інструменти соціальної економіки. Наступний етап – створення міжгалузевго партнерства, яке складається з представників місцевої влади, державних установ, приватних компаній та громадських організацій. До партнерства запрошуються всі зацікавлені сторони, які разом створюють план розробки та впровадження інструментів інтеграції у своїй місцевості. Саме ці партнери разом формують дружнє, інклюзивне середовище, яке забезпечує створення інституцій соціальної економіки в регіоні. Їх роль полягає також у підтримці цих суб'єктів через соціально відповідальні закупівлі, замовлення послуг, придбання продукції у суб'єктів соціальної економіки або соціальних підприємств, що працюють у даній місцевій громаді. Надзвичайно важливою є також популяризація цих суб'єктів та підвищення суспільної обізнаності – купуючи тут товар чи послугу, ми отримуємо не лише матеріальні цінності, а й беремо участь у зміні долі конкретних людей, покращенні їх соціального, психічного та професійного стану.

Спираючись на багаторічний досвід "Барки" у впровадженні рішень у сфері соціальної економіки в Польщі, ми рекомендуємо застосовувати наші методи спочатку в місцеву політику, а коли з'явиться більше хороших прикладів у даній області, ці рішення можна буде рекомендувати на регіональному та національному рівнях. Варто організувати зустріч, конференцію або навчальний візит до суб'єктів соціальної економіки, на який запросити, зокрема, депутатів, членів комітетів з питань соціальної політики та зайнятості, щоб представити модель і вплинути на прийняття законодавчих актів, що сприятимуть розвитку соціальної економіки в ширшому контексті соціально-професійної інтеграції, соціальної згуртованості та сталого розвитку місцевих громад.

BARKA

FUNDACJA
POMOCY
WZAJEMNEJ

До зустрічі на спільному шляху!

АВТОРСЬКЕ ПРАВО: Фондація взаємодопомоги "Барка"

ВИДАВНИЦТВО: Фондація взаємодопомоги "Барка"
вул. Св. Вінцентого 6/9, 61-003 Познань
тел. 61 668 23 00, www.barka.org.pl

Видання здійснене за підтримки:

